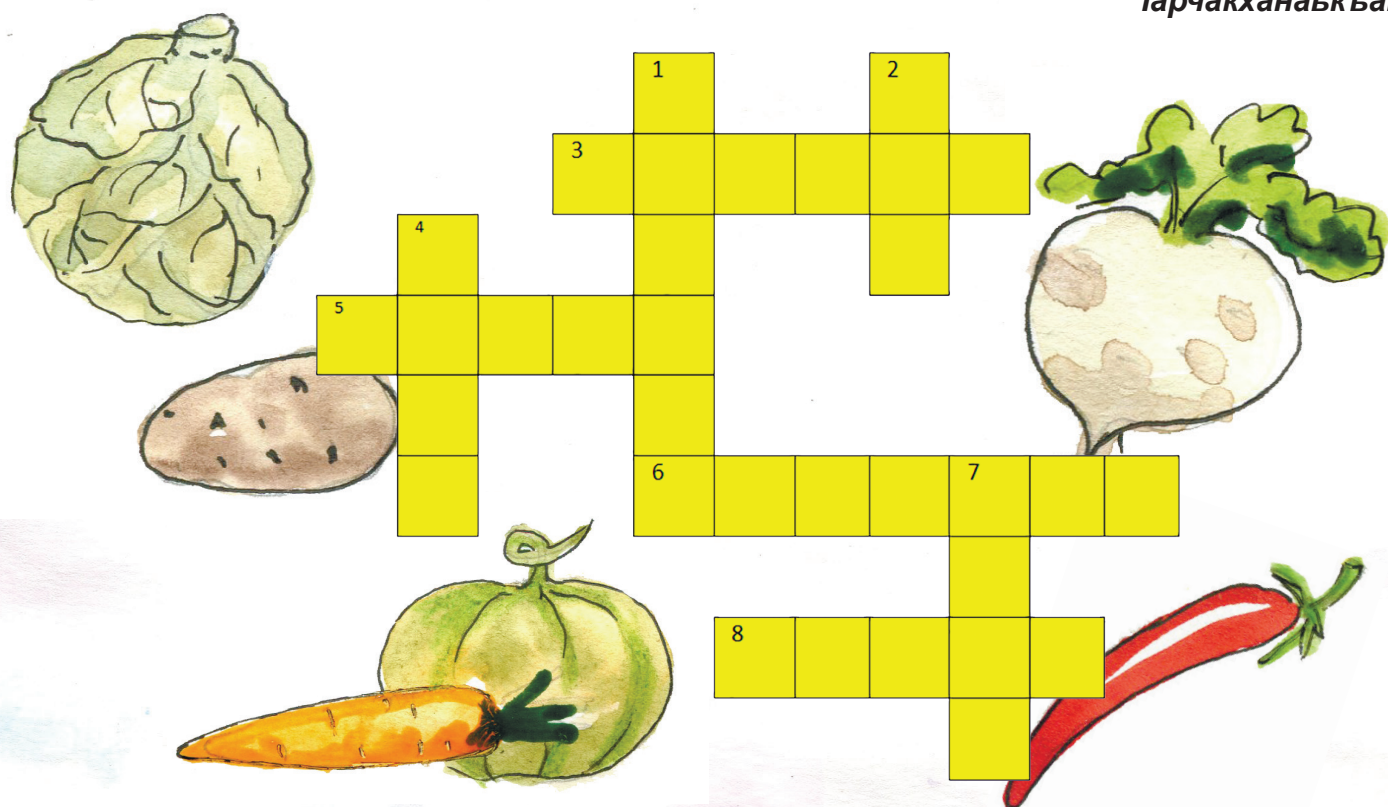

«Баьцадаараш»

Оттаярь -
Iарчакханаькъан С.

Кроссворда хаттараш:

ПХОРАГИА: 3. ШоллагIа маькх оал цох. 5. Корга а ба, овла а ба, дегI дац. 6. Баргашта дика я из. 8. КIома нов-кьост.

УРАГИА: 1. Лаьтгах кIоарга дагIа из. 2. Кьона болаш – баьцара, кьабелча – цIе. 4. Кулла тара я кеп, пхьеда тара ба бос. 7. Баге а яц, генаргех йиза а я.

Кроссворда дашхаргаш да 15-ча оагIон тIа.

Дошлорг

Бозбуьачал (да) – колдовство.
Бийг (я) – козлёнок.
ВирбаIа (ба) – татарник (ослиный репейник).
Говрбаьри (ва) – всадник, наездник.
Ешай (да) – ведьма, старуха-колдунья.
Кир (я) – груз.
Коана (я) – пригоршня, горсть.
Къу (ва) – вор.
Фос (я) – добыча.
Хир (да) – резьба.
Хьужг (лайкIалъухарг) (да) – под-нежник.
Чкьорд (я) – жаворонок.
Шай (да) – пять копеек.
Эрз (ба) – камыш.

«Селалэг» (Радуга) №3, 2024
Детский журнал.
Учредитель: ГАОУ РИ
«Издательский дом «Сердало».
Издается с сентября 1986 года
на ингушском языке.
Зарегистрирован Управлением
Федеральной службы
по надзору в сфере связи,
информационных технологий
и массовых коммуникаций
по Республике Ингушетия.
Регистрационный номер
ПИ № ТУ06 - 00029
от 19 сентября 2019 г.
Главный редактор Курскиев И.М.
Художественный редактор А. Х. Даурбекова.
Обложка художника А. Х. Даурбековой.
Дизайн И. М. Курскиева
Сдано в набор 10.03.2024 г.
Подписано к печати 20.03.2024 г.
Дата выхода в свет 31.03.2024 г.
Формат 60х84 1/8.
Бумага офсетная.
Печать офсетная.
Уч.-изд. л. 2,2.
Тираж 2000.
Адрес редакции и издателя:
386101, Республика Ингушетия,
г. Назрань, пр. И. Базоркина, 60.
Сайт: selaad.ru. Email: selaad.ri@mail.ru
Телефон: 8 (8734) 77-11-84.
Отпечатано в Издательстве «Южный регион»,
357600, Ставропольский край,
г. Ессентуки, ул. Никольская, 5.

№ 3 2024
Тушолла бутт

«Бийг» - 8,9 оагIош

«Блаьстен зиза» - 6 оагIув

Чарахьал

Дедда додар лийг,
тлехьа йодар бийг.
Тлаккха цхьанне топ
техар царна, глор,
аьнна, дежар лийг...
Едда яхар бийг.

Йовлой Н. сурт,
г. Шолже, ГБОУ СОШ №3, 6 «а» класс.

Вешкаранаькъан А. сурт, г. Шолже, СОШ №3, 6 класс.

Хьайра

Ахьа, ахьа, хьайра,
тха беркат, тха хайра,
хьажклар ахьа тхона,
яккха жувра коана!

Хий

Глаже глурглаж, боабашк
лепац глаш,
хица лел, хиво хехк
боабашк, глаж.

Саганаякъан Р. сурт, г. Наьсаре, СОШ №9.

Хамхой Дауд

Воарла со хала

Воарла со хала,
Бахьаш ер бала;
Пхи шиъ я еза,
Тлорме чу йоалла.

Йоахкаре пхиаш,
Воарларгвар удаш;
Мамайна цунах
Совлат хургдолаш.

Тахан-м хлама дац,
Дог деларгдолаш;
Длахьокха хлама дац,
Баркал аргдолаш.

Пудантанаякъан Д. сурт

Аз лечкьайой а,
Шиаш йоал гуча;
Жоп дала дезаргда,
Чукхача вайлча.

Бегвоахаш нане,
Вутаргвац влалла;
Ювдала хилар
Ба, аргда, бала.

Тховсара вутаре-м,
Тоаергьяр кхоана;
Йоахаргьяр пхиаш,
Совлат деш царна.

Кроссворда дашхаргаш:

Пхорагла: 3. Коартол. 5. Кабуц. 6.
Моажаярг. 8. Сибаз.

Урагла: 1. Хоарцам. 2. Хох. 4.
Нарс. 7. Ябакх.

Цоғали аьрзини

Аьрзеи цоғалои бартчлоагIам баьб, юхе даха а доттагIал кхы тIа чIоагIде а. Аьрзе ший бIы беллаб лакхача хена тIа, хIаьта цоғала цу гаьна кIалха, кIотаргашта юкье, кIоригаш яьй. Цкьа цоғал шийна фос лаха арадаьннача хана, мецьеннача аьрзе, IокIал а яьнна, цун кIоригаш ена, уж ший аьрзелгашца цхьана йиай. ЦIаденача цоғало цу сахьате кхетадаьд хиннар. Ше пхьа леха низ ца кхоачаш дисарах, йоккха гIайгIа кхаьчай цунга: аькханна дегIадац оалхазараш лувца. Гаьннара цунна сардамаш дахар мара, де хIама дисадац цоғала, кхы фу дергда цо оарцагIвала новкьост а низ а ца хилча? Бакьда, дукха ца говш, доттагIалах бола тешам боабаьча аьрзена бекхам хиннаб. Малав ца ховча сага цIер тIа ятта йилла хиннай, сагIийна йийна газа. IотIаяхача аьрзе, йоагаш лагта цун чураш енай. Ший бIена чу цо уж чухьошше, чIоагIа мух баларах, цIи геттара михьарьяьннай. БIена даьхка кьаьна, декьа саьргаш цу сахьате лотаденнад, даьгад. ЦIеро йоагаяь аьрзе кIоригаш лаьтта лийгай, хIанз а гIовтта Iомаенна хиннаяц уж. Цигга тIаденача цоғала, аьрзена а гуш, уж ерригаш дIайиай.

КIоанолго яхачох, Iа тийшаболх баьча доттагIчун кхелах кIалхарвоале а, амма Даьла кхелах кIалхарвала йиш яц.

Цоғали боджи

Цоғал чудежа хиннад гIувча, хьалдала низ ца кхоачаш, цу чу даьгIад из. Хьогьенна йоагIа бодж гIувна тIаяхай. Цу чу дагIа цоғал дайча, хин чам миштаб, хаьттад цо. Ший аьттув баьнна хиларах тийшача цоғало, геттара чIоагIа хоастадаьд хий, цул тIехьагIа бежга IокIальяр дийхад. Хьогало хьувзаю бодж, Iочукхоссаеннай гIувча, йиззалца хий менначул тIехьагIа, цоғалца уйла е хайнай, шоаш цу чура хьал мишта даргда дувцаш. Цоғало аьннад, шийна дика уйла керта чу енай, шаккха а кIалхардаргдолаш:

- Хьалхара ши ког пенах дIа а гIортабийя, тIаьнаш тIа отгал, корта чу а бахийте. Хьа букь тIагIолла урагIьяха, аз хьалйоаккхаргья хьо.

Шийга яхачунга ладийгIад бежо. Цун букь тIагIолла урагIдаха, муIаш тIара хьалъарадаьннад говза цоғал, тIаккха йорт йихьай.

Йолаеннай бодж тешаме доацача цоғала яппараш е, хIаьта юхадийрзача цоғало аьннад:

- Дала дIаяккха хьо! Хьай межах доахка чош миссел, хьа керта чу хьаькьал хиннадаларе, Iочу а ялалехь уйла ергьяр Iа, гIув чура ара мишта яргья.

Цох тарра, хьаькьал долаш волча сага а уйла е еза, ше моллагIа гIулакх дIадоладеш, бухсоццаш цох фу хургда.

Таржам даьр
Iарчакханаькьян С.

Гуданганаькьян Д. сурт

Дика саг

Нана йоацаш,
Дуне дац.
Из ца хилча,
Ваха хац.

Кхыдоа дикаш
Лехаш вац,
Цул дикагIа
Саг хургвац.

Муцолганаькьян
Iамархан,
Сурхо тIара ООШ,
6 «б» класс.

Горчхананаькьян С. сурт.
Пхьилекьонгий-Юрт, 5 «г» класс.

Боча саг

Нана я са
Боча,
КIада санна
Коча.

Цо мо йIовхал
Телаш,
Лел из, сога
Елаш.

Муцолганаькьян
Марем,
Сурхо тIара ООШ,
6 «б» класс.

Эсенаькьян Альбикай сурт,
Сурхо тIара ООШ, 5 «б» класс.

Новразанаькъан Макка

Бларашдуарг

Бларашдуаргаш
Гулъеннай дукха;
Уж я зламига,
Парглата, мукъа.

Нана чукхаьчай
Гулдаь блараш;
Бедехкад цар
лагаш, млараш.

Блар ахдаьккхе,
Шоайла декъаш;
Кхоачаду чехка,
Царгаш хьекхаш.

Йиза яьлча,
Сихлу ловза;
Йосс уж лаьтта
Дуне довза.

Клордадаьд нанна
Уж чукхувла,
Гаьн тлара гаьн тла
ю-хьал тлаювла.

Дака тьовролг
Лавце чехка,
Бурчолг бу цо
Дезал хехка...

Бларашдуаргаш
Хехкалу дукха:
Гюза, маьрша,
Парглата, мукъа!

Дорбиканаькъан А. сурт

Салиханов А.

Даканаькъан Ахьмада Мухьмад

Дуккхача наха вовзаш а везаш а вар вай мехкахо Даканаькъан Ахьмада Мухьмад. Цо ше яьхачох, из ваь хиннав 1934-ча шера аьтинга бетта 5-ча дийнахьа, Прохладни оалача моттиге. Цун да Гадой Ахьмад, 1928-1938-ча шерашка эпсар а волаш, эскаре гІулакх деш хиннав, цо чакхьаьккха хиннай Саратовера тІема училище.

Вай мехкахдоахача хана, 10 шу даьнна кІаьнк хиннав Мухьмад. Уж баха бигаб Казахстана Кустанайски областа Карабалыкски кхален Енбек (Къ-ахьбегам) яхача юрта. Цига эрсий ишкол хиннаяц, казахий мотт Юмабер мара. ВорхІ класс яьккха вола вай мехкахо (1952), эрсий ишколе 2-ча классе мара дІаэцац.

Ишкол яккхале, Мухьмад деша вода Житогора яхача шахьар тІа, трактора курсаш яха дагахьа. Цхьан юкъа кочегара болх беш а хул. Сайранарча ишко-ле дІаотт из, дийнахьа курсашка аха везаш хилар бахьан долаш.

1957 шера Наьсаре кхоач Мухьмад. Сурхо тІарча ишколе балха хьех из. Шин сменах болх а беш, Іуйрийна бархІ даьлча дІаволавале сайрийна бархІ даллалца, къахьбегар хьехархочо, хими а математика а хьехаш. Цига болх беш, драматургеца сакьердалуш волча цо, ший дешархошца Малсаганаькъ-ан Зоврбика «Пхьа» яха пьеса оттаю. Дукха ца говш, Шолжа-ГІалий тІа вода Сурхо тІара зламига саг, композитор А. Халебский волча. Вокхо баритон оала оаз йола вай мехкахо цу сахьате балха дІаэц «Вайнах» ансамбле, Сурхо тІа хинначул 20 сом дукхагІа алапи оттадийя.

Ленинградерча театрай, ашарийи, кинологи институте деша вода из дІахо. Цунца дешаш а, Апочинина урамагІа №8 йолча цІагІа хиннача общежите бахаш а бар Цисканаькъан Мухьмад, Котанаькъан Сулумбик, ИдаевГар Юв-сап, ДудаевГар Муса. КхоалагІа курсе уж дешаш болаш, цига ІотІаваогІа Мамилганаькъан Сулумбик а.

1962-ча шера лакхе хьоахаяь институт яьккха воалл Мухьмад. Ленингра-дерча «Ленфильме» балха отт. Цун фусам-наьна Куприянова Людмила хин-най. Цо яь йоІ Лейла я Мухьмада. ШоллагІа сесаг Коазой Люба хиннай. Цо ваь Амир яхаш воІ ва цар.

«Ленфильме» болх беча юкъа, цо чакхйоах режиссёра Г. Козенцева кур-саш. Цу хана денз, ше кино даха волалу из. Цо даьккхад ялх исбахьален фильм.

Ахьмада Мухьмада дукхагІа къахьийгад, документальни кино доаккхаш. 130 хиллал фильм даьккхад цо, цу лостамагІа къа а хьегаш. 1964-ча шергара волавенна 1995-ча шерга кхаччалца, болх баьб цо «Ленфильм» яхача цІихе-зача киностуде. Цул тІехьагІа, пенсе вахав.

Кхелхав Даканаькъан Ахьмада Мухьмад 2021 шера.

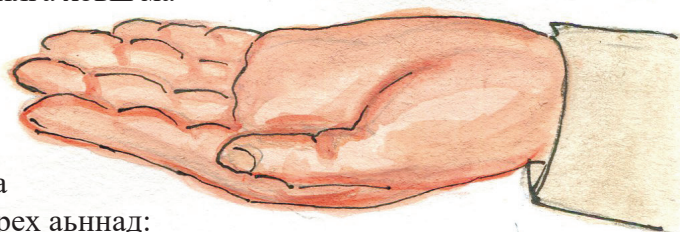

Мерешканаъкъан Султан

Дехарий коанилгаш

Укх алара маӀан да, аргӀа йоацаш, моллагӀа коа-карта эша кхоачам, юхалург ахча, гӀирс, новкъостал дар дехаш хилар дика доацил-га. Шоаш сутара, якхча бале а; даим цхьацца хӀама дехача нахах (дезалах) оалаш да уж, «дехарий коанилгаш я уж» яха дешаш. Укх дешашта тоам беш я: «Нахага дехарийна ваха атта доацилга ховш ма дий», - яха белгало а.

Ца хилча даргдоаца хьал этгача, ше вахача моттиге шийна эшар хьа а дехаш, ший тарлуш дола гӀулакх нахаца лела а деш, хилар могаду вай къаман сакхетамо. Цхьабакъда, аргӀа йолаш а йоацаш а, массаза нахагара эшар а цаэшар а хьадехаш хилар во могаду. Цудухьа царех аьннад: «Уж-м цхьа дехарий коанилгаш яр». ХӀаьта цу хьакъехьа халкъо аьннад: «Деха Јема кулг, цадаларо мара соцадаьдац».

Вай кицаш

«Барт болча циский ординго, барт ийгӀа бертий ординг эшайь». Укх кицан юхьдурхьалара, нийса маӀан да. Укхунца вайна хоалу барт-цхьоагӀо хиларо, мел хала дар аьнна, гӀулакх, динза даргдоаца декхар кхоачашде таро лулга. Ма дарра аьлча-м, цискашта могоаргдац бертий ординг эшае, уж дукха дале а, цар барт бале а. Цхьабакъда укхунна тоам беш да цхьабкха: «Барт болча цагӀа беркат хул», - яха кица. ХӀаьта гӀалгӀай кицаш хул тардаь маӀан даккха дезаш а. Масала: «Ала йоӀага, хаза несийна». МоллагӀа де дезараш кхоачашдарах, из-вож хӀана даьдац Ја, яхаш, йоӀага барт бетташ, несо из ший декхар долга кхетадергдолаш, аьнна да из кица.

Дударанаъкъан Макка

БӀаьстен зиза

Эггара хозагӀа бола фаьлг зизаш дувцаш бар ба, из фаьлг ане бувцар зӀамигача берашта. Уж гуллора, цунна го а бийя, бийса хьатӀаеча.

- Хьун юкье дагӀаца цагӀа бахар барттайна дезал: даи, нанеи, ши йиґиги. Эггара хьалхагӀа деллалуш дола зизаш гулдора йиґигаши нанна. Цунах доккха цаӀ хулар нанна. БӀаьсти яларга хьежар йиґигаши. Доккха лоа дар дилла. Корах арахежаш, ягӀар йиґигаши. Акхар кора кӀалха, зӀамига саь кӀориг яр Јехаш. Хетаргахьа, нана йоацаш йисачох тара яр из. Йиґигаши даьга дӀадийцар шоашта дайнар. Дас зӀамигача цаӀалга чу хьачуйоалайир саь кӀориг. Шура хьокхаш, боча лелабора цар зӀамига сай. Цунах чӀоагӀа хоза сай хулаш, боагӀар. БӀаьсти гаргагӀорташ йоагӀар, кӀайча ювргӀан кӀалха тхьайса улла Јалам бӀаьстенга хьежаш дар...

- Ани, вайна безар зӀамига сай, - аьлар ПаьтӀамата.

- ДӀахо хьадувца тхона царех фу хиннад.

ДӀахо дувца йолаелар йоккха саг:

- Цхьан баьдеча бийсан, Јеха болабелар зӀамига сай. Щен-да аравала велча, наӀар гӀа латташ бертий яйра цунна. Саьна тӀакхача сагота яр бертий. Сай чуболча корах, чуйоалаш яйра цхьа борз. ДӀакхайда топ хьа а ийца, аратехар дас топ. Цунах даьннача татах кхераенна, дӀалийлхар бертий. Сай болча чуйьннар, корах гӀолла арайиккха, яхар. Чов яь берзо техача царгаша, сай бижа уллар. БӀаьсти йоаллаше а, човнах бийрзар сай. ХӀанз цар из лорабора бус а дийнахьа а. Цхьан Јуйрийна зизаш лаха яхьар йиґигаши. Царна тӀехьабахар сай. Йиґигашта яйра зизаш дола моттиг. Хозало ваццалца бӀарахежаргволаш, хьужгаш дайра царна. Лоа мо кӀай дар уж. КӀеззига ераш дӀагаьнабаьлча, сийрда-сигала беса хьужгаш дайра акхарна. Ма чӀоагӀа гӀадьяхар нана!

ХьунагӀа дӀабаха сай хӀара Јай, кӀориг тӀехьа йолаш, Ја даккха боагӀар.

Фаьлгех тешаш ца хинна йииг

Дукха ха яр Фарида фаьлгех ца теша. ХІанз-м из кхоалагІча классе ягІар, из-м фаьлгех, шоллагІча классе ягІача хана а, тешацар. «Наха, шоашта дага а деха, яздаь да уж», - аьннадар цо, ший ийслагІча классе ягІача йишийга, шийга фаьлгаш деша хьайна аьлча. Йишас чІоагІа дешар уж. Шийна книжкаш хьаэца эхь а хеташ, Фаридайга дайтар цо. «Хоза амасти дувца фаьлг балахь сона», - оалар цо, Фарида книжкай цІа долча йодача хана.

Фаридай-м лорий книжкаш деша безам бар.

- Со лор хургьа, дика лор, наха дарба дергда аз, беррига унахой тоабургба, цІаккха а цамогаш хург-боацаш, - оалар цо ший наьнага.

Баъда лорий книжкаш зІамигача алапашца яздаь дар, бІаргсиношца мара Іодешалургдацар.

- Хьона хьалха да уж деша, йоккха хилча дешаргда Іа, - аьлар цунга книжкаш хьателачо. Фаридайна из хала хетанзар, цо кхета а дацар уж.

- Фарида, ер ба хьона беа фаьлг, - аьнна, кхайкар цунга йиша, - боргІала кьамарга фийг эттаб, са ца а доаккхалуш. Лор веза цунна.

- Со боргІалий лор яц, аз наха дарба дергда, - оал цо, цІагІара ниІ дІа а кьовлаш. Циска цІогІа хоз цунна. Лохе Іохьежача, наІара юкьедаха циска тІод гу йиига.

- Ва...Іайха ниІ дІакьовлача хана, лохе Іохьажа мегаргьа хьона, - оал цхьанне. Из йиший

оаз яцар. Цу тайпара оаз Фаридайна хеза а яцар. ДІа-юха хьож Фарида.

- Малав Іа лехар? Со да хьона хьога лувр? - хезар цунна лохера. Фарида Іохьежача, цунга лувр циск дар. - БІара ца а хьежаш, Іайха лозадаьча са тІодага хьажа, де дезаш дола дарба а де цунна, лор хила гІерташ ма лелий хьо, - аьлар цунга циско.

Фарида Іолохейялча, циска тІод бокьонца лозадаьдар, наІара юкьедихьа. Сиха, циск мархІа а делла, цІагІа чуйод Фарида. Шийна нанас ийчаца аптека яшкылга чура боамби, йод а хьекха, циска аьтта тІода тІа булл цо, тІаккха бинтаца дІадехк тІод.

Циско хьекхача тІаьдача метто сомаяьккхар Фарида.

ДІа-юха хьежача, саг вацар цІагІа, циск а дацар. - Панахьа ца гуш а дац хІама, - оал цо ше-шийца, ела а еле. ТІаккха арайоал. Хоза малх бар ара хьежаш. ЙоккхагІа йола йиша, гаьнах йисача гударга тІа а хайна, ший когаш шийна кІал а дехка, фаьлгаш дешаш ягІар. Гударга юххе дагІа циск дайра Фаридайна. Бинтаца дийхка дар цун аьтта тІод. Лозадаьча тІода мотт а хьекха, Фаридайна бІарахьежар из. Циск шийна бІарахьежача, Фаридайна хийтар, цо шийга бІа тоІабича санна. Хийтар е ишта дар из?

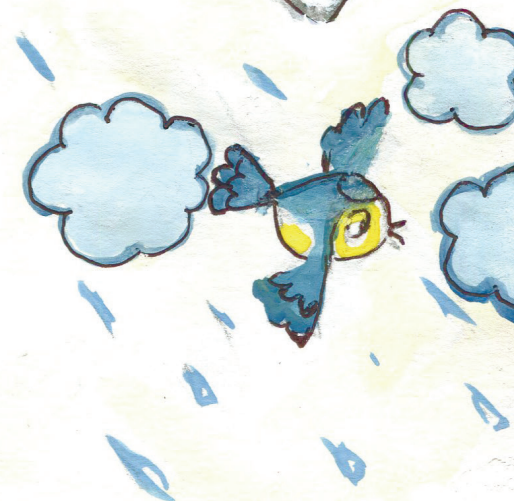
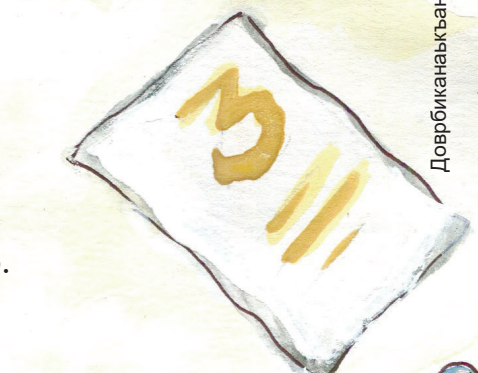

Кхоартой Марет

Лакхлу со

Аз-м зийнад:

Лакхлуш латт со,
ХІара денна, хІара сахьата.
ГІанда тІа ваьлча а,
Лакхлу со.
Лакхлуш классера классе воал.
Лакхлу
Корах арахьежача;
Лакхлу,
Кино хьежа хайча.
Сийрда хилча,
Хилча баьде,
Лакхлу.
ХІаьта а лакхлуш воагІа со.
Цено яра боде тІом,
Нувхаш гулю,
Лакхлу со-м.
Книжка деша
Хайча со,
Дешаш книжка
Лакхлу со.
Даьца воалле коа тІа, ара,
Из-м лакхлуц
Лакхлу со.
Во отметка оттайича,
Хала хет, велхац со.
ХІаьта а лакхлу,
Лакхлу со.
ДогІах лакхлу,
Делхе лоа...
Наьнал лакхагІа,
ХІанз ва со.

Iарчакханаькъан Сали

Тирахтир

Тирахтир уд:
Тхир-тхир-тхир,
Тлехьадита
Герташ вир.

Тлехьайисай
Масса говр -
Хиннад цунах
Доккха товр.

Тлехьабисаб
Къаьна етт,
Из йол санна
Члоагла сетт.

Тирахтир соц:
Тхир-тхир-тхир.
Хаьдад фентах
Доалла хир.

Машенaш йолх,
Ийца кир,
Тирахтир тла
Диллад тхир.

Хьов ха эттай
Гаьний мутт,
Из латта ба
Бларчча бутт.

Еннаяле
Хлама тиш;
Эйшъяхь, уффой
Хул цун йиш.

Доврбиканаькъан А. сурташ

Хамхоева Жимсари

Блаьсти

Блаьсти я, корах чухьежаш,
Бераш ара ловза дехаш.
Маьлхе, седкьилгаш мо кьегаш,
Хин тоатолгаш да удаш.

Гаьнаш, члонакаш гучаяьнна,
Са чуденна, дийнлуш латт.
Деррига лалам глоздаьнна,
Блаьстен глозаленгахьа глерт.

Кастта чкьордилг цлакхоачаргья,
Сийна сигале екаеш;
Хозача блаьстен длоагла хинна,
Блаьсти яьннилга кхайкадеш.

Гудантанакъан Д. сурташ

Эсамарзанаькъан Iалаудин

Говрбаьри

Сона тахан хиннад товр,
Даде ийцай сона говр.
Лергаш да цун члоагла длаьха,
«Иа» яхаш да цун Iахар.

Мух еча меттагъялац,
Шийна лой а ламгIараш.
Кодж тилла мара новкъя ялац,
Шийна лой а вирбалаш.

Ловзар ду цо, царгаш етташ,
Кхувсалу из, баргаш детташ.
Тара-м яц из говра, даьра,
Со а вий-хьогI говрбаьри?!

Маматанакъан Марет

Бийг

Из хиннад е хиннадац цхьаннена а хац. Цхьан эрзах даьча цлагла бахаш бар Салмани Жимсари яхаш мари сесаги. Бийсолта яхаш, кхо шу даьнна, зламига клаьнк вар цар. Хоза шоайла башаш, барт болаш, бахар уж. Цхьан дийнахьа клормац хинна, ешап цлагла чу а дена, клаьнка юхе кхесташ дар. Клормац хьалаца глерташ, цлаглара ара а ваьнна, удаш гаьнаваьлар из. Ешапа хьунагла доаллача ший цлагла чувигар Бийсолта. Ший ешапа бозбуьчалца, клаьнках бийг йир цо. Таккха аьлар: «Хьа даьнеи наннеи хьо вовзалца, бийга хьисапе хургва хьо».

Дукха зама длаяхар из хинна. Салманаи Жимсаренеи шоай клаьнк кораванзар. Кхы бер а хиланзар цар. Шоай клаьнк дагавоаллаш, царга чоагла сагото яр, хламанца сакьердалуш бацар уж, сибата кьабеннабар.

Цхьан дийнахьа базар гла ваха, цигара зламига бийг йоалеш вера Салман. Сесаг корзагьяьнна, цлогла хьекха йолаелар:

- Сенна еза вайна ер? Бийга бIарахьежаш ваха воаллий хьо? Из эца вахавар хьо цу базар гла?

Салман йистхиланзар. Цлогла детта клордадаь, сесаг сецар. Ялат а денна, кхий чу еллар цо бийг. Шоллагла дийнахьа, кхийна ниI Салмана хьаеллашехь; бийг, ара а ийккха, ада йолаелар, цунна бIарахьежаш а ваьгла, Салмана аьлар:

- Хьахьокхал хIанз хьайна фу хов?

Бийг халхар де йолаелар. Жимсари, елаш, хьежар цо деш долча халхарга.

- ХIанз тоьаргда хьона, - аьнна, соцадир халхар Салмана.

- Вой, ер фуд са? Ювлиьта халха, цох кхы бала пайда а бац! - аьлар сесага.

- Пайда яхий Ia? Со-м валлацар укхох пайда бе. Нана енна йисаер ер, цудухьа кьа хеташ ийцаер аз ер.

- Хьона массадолча хьайбаех кьа хет, сох кьа хетац - борд-бордах йоахар Жимсаре.

- Хьона сел новкьа яле, аз йохкаргья ер, дIаэца безам бола саг а вовз сона, - аьлар Салмана. Таккха уйла яьча сесага дехар дир Салманага, ма йохка из, аьнна. Сарахьа цхьа воккха саг вера Салман волча, бийг эца безам болаш. Дукха доахан эццал, ахча лора цо бийгах.

- Бийг йохкац аз, - аьлар Салмана.

- Хьо аьннача дош долаш вац, - аьнна, эгIаз а ваха, вахар воккха саг.

Из воккха саг вар чоагла вIаьхий.

- Сога мишта оал йохкац? Малав ер? - яхаш, ше-шийца лувш вар воккха саг. - Ер а, укхун сесаг а эца таро ма йий са.

Денош дIаухаш дар, шоай кьел йицъенна, бийгаца сакьердалуш бахар Салмани цун сесаг Жимсари. Цхьан

бус хьекхача миho дохадир Салмана эрзах даь цIа.

- ХIанз фу дергда вай? - яхаш, елхар сесаг.

- ХIама дергдац, деррига Даьлагара да, - аьлар Салмана.

ЦIа миho дохадаьд аьнна хезар воккхача сага. Чоагла товр хилар цунна. Из хьааьнначоа ахча делар цо.

- ХIанз воагIарг ма вий хьо со волча, аз хьона цхьа шай лургдац, - яхаш, ше-шийца гIадваха, велар воккха саг.

Салман бIарахьежар бийга.

- ХIанз фу дича бакьахьа да-те вай? - аьлар цо. Бийг халхаяьлар. Из халхар бIаргагора тIехбувлача наха. Цар ахча Iокхоссар, раьза болаш. Иштта хоза дIаухар денош. ЦIа вIашкадоаладе вIаштIехьа даьлар цар. ХIаьта вIаьхий саг чоагла дорха вар, цунна лолуцар, Салмана гIулакх тоалуш. Дагадехар цунна бийг лочкьяайта. Цхьан бус саг воагIаш хоавелар бийга, таккха оаз йохийташ, гIайгIане илли ала йолаелар из:

«Ма дада тхьайса,
Са да, са нана.
Шун воI ма вий со.

Вовзац со даьна,
Вовзац со нанна.
Хьаделла бIаргаш,
Со ваь са нана.»

Тхьайсабадараш сомабалацар. Бийг гале чу Iочу а елла, кьуно дIайихьар. Iуйрийна кхийна ниI Салмана хьайийллача, бийг йоацаш яр. Кхайкар из цунга. Из гучайоалаш яцар. Салман чоагла гIайгIа еш вар. Лочкьяай аьнна хетацар цунна из, хIаьта а, цунна ше эшилга, дего йоахар. Цо сесагага аьлар:

- ДагайоагIий хьона вай клаьнк вайна ха? Цу хана санна да са дог, цхьан метте ца соцаш, ший тайпара детталуш, чура хьаарадала глерташ санна.

- Ишта я-кх со а, - аьлар сесага. - Сахьувз са, -

яхаш, елхар из.

Бийг шийга хьакхача гIадвахача воккхача сага, велаш, аьлар:

- ХIанз ховргда шоана со фу саг ва, ха, ха, ха!

Бийг халхар де йолаелар, саца аьлча саца а ца соцаш. Сов дукха вийла тувла-велар воккха саг. Цигара едда, бийг чуреа. Чоагла гIадбахабар Салмани Жимсари. ХIаьта цу бус берригаш тхьайса бадаш, бийго доладир ший гIайгIане илли:

«Со-м аллац тхьайса,
Са да, са нана.
Бозбуьчал даь, виса
Лела, бийг хинна,
Шун воI ма вий со.

Вовзац со даьна,
Вовзац со нанна.
Хьаделла бIаргаш,
Со ваь са нана.»

Жимсари сомаьлар, шийна хьахозаш дар боккьонца дий-хьогI аьнна, шийна мIара техар цо. Таккха ше лозаяьчул тIехьагла, цлогла даьлар цунга:

- Са воI, Бийсолта!

Салман цецваьлар:

- ВоI? - аьнна.

Из цо оаллашехь, зIамсаг хьахилар бийгах. Хоза баха ховш уж, барта болаш.

Доврбиканакъан А. сурташ